

De oorlogskleinkinderen

Columns - 2 mei 2019 - Auteur: Merlijn Schoonenboom

"Het is zo typisch Duits", zegt bezoeker Elke, "altijd zijn we te extreem. Eerst hebben we er zes miljoen omgebracht, daarna nemen we er meer dan een miljoen op." Even ben ik verbijsterd over het gemak waarmee deze 42-jarige de Duitse asielproblematiek met de Holocaust vervlecht - alsof het direct met elkaar te maken heeft.

We zitten in een conferentiezaaltje in een landhuis in de omgeving van de stad Frankfurt, met uitzicht over een pittoresk glooiend heuvellandschap. Enige tijd geleden was ik als journalist aanwezig op een bijeenkomst van de vereniging 'Kriegsenkel'. Letterlijk vertaald betekent dit begrip 'de kleinkinderen van de oorlog'; het doelt op de generatie die tussen ongeveer 1960 tot 1975 is geboren.

De 'oorlogskleinkinderen' traden als maatschappelijke groep voor het eerst zo'n tien jaar geleden voor het voetlicht. Het was onder andere de journaliste Sabine Bode die de term bij een breder publiek introduceerde. Inmiddels ligt er in de boekhandels een flinke reeks zelfhulpboeken rond het thema. Maar het opvallendst zijn de praatgroepen die de laatste jaren in meerdere grotere Duitse steden zijn opgekomen.

In de zaal vandaag zitten ruim honderd veertigers en vijftigers bijeen om over de invloed van de oorlog op hun leven te praten. De achterliggende theorie van het 'therapieweekend' gaat uit van de 'transgenerationale overdracht van trauma's'. Het gaat daarom veel over de rol van de ouders van de aanwezigen. Deze zogeheten 'oorlogskinderen', geboren tussen 1930 en 1945, hebben vaak decennialang gezweven over oorlogsmisdaden of -lotgevallen binnen de eigen familie. Deze 'neurotische' omgang met de oorlog zorgde volgens veel *Kriegsenkel* voor een grote emotionele belasting tijdens hun opvoeding, en dat zou ook hun eigen psychologische problemen kunnen verklaren.

Merlijn Schoonenboom verbindt in zijn maandelijkse column persoonlijke ervaringen met bredere maatschappelijke ontwikkelingen in Duitsland

Ik ben hier zelf naartoe gekomen omdat ik een meer maatschappelijke consequentie ervan wil onderzoeken. Het oorlogsthema is de laatste jaren namelijk niet alleen op het persoonlijke vlak weer sterk aanwezig, maar het is ook

opvallend teruggekeerd in het politieke debat. Mijn vraag is of ook dat een uiting is van de omgang met de oorlog van deze 'derde generatie'.

Natuurlijk is de alomtegenwoordigheid van de oorlog in de Duitse cultuur op zichzelf niets nieuws. 'De oorlog' staat in Duitsland op zijn laatst sinds begin jaren tachtig in het centrum van de politieke cultuur. Maar zo'n tien jaar geleden leek dit debat aan verbetering te hebben ingeboet; 'de oorlog' was niet meer het allesoverheersende thema in de Duitse omgang met de eigen geschiedenis.

Dat is nu veranderd. De oorlog keerde eind 2015 met de vluchtelingencrisis als fel politiek argument terug en dat is voortgezet met de opkomst van de AfD. AfD-politici als Marc Jongen zeggen graag dat Duitsland lijdt aan een 'schuldcomplex' en daarom te weinig opkomt voor het 'eigene' van de Duitse cultuur. Zijn tegenstanders veroordelen als reactie daarop al snel ieder rechts-conservatief geluid als 'extreem-rechts'.

Op het therapieweekend is eenzelfde diepe kloof merkbaar. De ene groep benadrukt sterk de 'historische verantwoordelijkheid van Duitsland' tegenover migranten en asielzoekers. Volgens hen moet 'de derde generatie extra waakzaam tegenover racisme zijn'. Maar er klinkt ook scherpe kritiek op het 'politieke misbruik' van het oorlogsargument. Bezoekster Elke meent dat 'de oorlog' de reden is dat de Duitsers niet 'normaal' kunnen debatteren over migratie en asiel: "Je mag er niet kritisch over zijn, want dan word je gelijk voor nazi uitgemaakt."

Wie heeft er gelijk? Allebei de kanten natuurlijk een beetje. Het hangt in Duitsland simpelweg van de politieke voorkeur af waar de nadruk op wordt gelegd. Het therapieweekend laat daarom vooral zien hoe groot de maatschappelijke rol is die de oorlog ook 80 jaar na het begin ervan nog heeft. Ieder land heeft zijn eigen historische thema's die een actuele politieke rol spelen: in Duitsland is dat 'de twaalf jaar' van het nazisme, en dat zal het nog lang blijven.

Het heeft een direct gevolg op het persoonlijke leven van de derde generatie. Want: de overgeërfde last van 'de oorlog' hoeft niet eens bij ieder 'oorlogskleinkind' echt te kloppen, vertelt een Nederlandse historicus van het NIOD me. Als de oorlog een grote maatschappelijke rol speelt, wordt het vanzelf 'een narratief dat het eigen handelen kan verklaren'.

Dit is een artikel gedownload via duitslandinstituut.nl.

Artikel: <https://duitslandinstituut.nl/artikel/31391/de-oorlogskleinkinderen>